

11. Крушельницька О.В. *Управління персоналом: Навчальний посібник. Видання друге, перероблене й доповнене.* / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук – К.: «Кондор», – 2005. – 308 с.
12. Мурашко М.І. *Менеджмент персоналу: Навч. посіб.* / М. І. Мурашко – К.: Т-во «Знання» - КОО, 2008. – 435 с.
13. Плешин И. Ю. *Управление персоналом* / И. Ю. Плешин – СПб.: Проспект, 2003. – 347 с.
14. Смирнов В. В. *Особенности совершенствования системы адаптации персонала на промышленном предприятии Аудит и финансовый анализ.* / В. В. Смирнов - 2009. - N 1. - С. 309-320. - Библиогр.: с. 320 (20 назв.).
15. Шейн Э. *Организационная культура и лидерство* / Э. Шейн. – СПб. : Питер, 2008. – 204 с.

Стаття надійшла: 12.02.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

УДК: 338.22

JEL Classification A 130

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Микитась В.В., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Анотація: З моменту набуття незалежності України та проголошення її як соціальної держави, все більшого значення набуває формування ефективної економічної політики держави, спрямованої на забезпечення гідного рівня праці, а також досягнення загальної стабільності та згуртованості в суспільстві.

Незважаючи на конституційно визначений соціальний характер держави в Україні, виконання нею соціальних функцій характеризуються значною суперечливістю. До нездатності вирішення соціальних проблем призвела відсутність системного підходу до формування державної соціальної політики, державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію, вибору пріоритетів соціальної політики та механізмів її реалізації, а також концептуальна неусвідомленість соціальної складової та практичне відокремлення розуміння «економічного» та «соціального». Соціальні цілі фактично відходили на другий план порівняно з економічними, адміністративними та політичними пріоритетами. Перевага надавалась в основному трансформації економічним інститутам, а цілям соціального розвитку, підвищення рівня та якості життя громадян не приділялось належної уваги.

Саме тому, предметом дослідження даної статті є взаємозв'язок соціальної та економічної політики. На наш погляд, саме такий підхід має призвести до формування чіткої, обґрунтованої та ефективної політики держави.

Таким чином, економічна політика держави потребує переосмислення нових принципів побудови. Перш за все, необхідне чітке розуміння поняття соціальної складової економічної політики держави; визначення місця та ролі соціальної політики в структурі державної політики. Адже розглядати соціальний та економічний розвиток країни окремо не є вірним та ефективним. Потрібне чітке розуміння, що економічна політика держави не лише повинна бути соціально-орієнтованою, а відповідальною й соціально успішною. Дії з боку держави повинні бути чітко визначені, відповідати цілям економічної політики, мати ціннісні та якісні характеристики.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний інститут, соціальна справедливість, соціально-економічні інститути, соціальний капітал.

VALUE OF SOCIAL POLITICS IN STRUCTURE OF PUBLIC POLICY OF UKRAINE

Viktoriia Mykytas, postgraduate

Vasyl Karazin Kharkiv National University

Summary. From the moment of Ukraine independence acquisition and proclamation of it as social state, all greater value is acquired by forming of the effective economic politics of the state sent to providing of deserving level of labour, and also achievement of general stability and solidarity in society.

Without regard a constitutionally certain social character of the state in Ukraine, implementation its social functions are characterized considerable contradiction. In inability of decision of social problems absence of approach of the systems resulted to forming of public social policy, state social guarantees, modern tool, choice of priorities of social politics and mechanisms of her realization, and also conceptual incomprehension of social constitu-

ent and practical separation of understanding "economic" and "social". Social aims actually departed on the second plan comparatively with economic, administrative and political priorities. Advantage is got mainly to transformation to the economic institutes, and not spared the aims of social development, increase of level and quality of life of citizens the proper attention.

For this reason, the aim of research of this article is the correlation of social and economic politics. In our view, just the same approach must result in forming of clear, reasonable and effective politics of the state.

Thus, economic state policy needs rethinking of new principles of construction. Foremost, the clear understanding of concept of social constituent of economic politics of the state is needed; a location and role of social politics is in the structure of public policy. In fact to examine social and economic development of country separately is not faithful and effective. Necessary clear understanding, that economic politics of the state not only must be social oriented, and responsible and socially successful. Actions from the side of the state must be clearly certain, to answer the aims of economic politics, to have the valued and quality descriptions.

Keywords: social policy, social institute, social justice, socio-economic institutes, social capital.

Постановка проблеми. В трансформаційний період розвитку економіки та в період політичної нестабільності в Україні все більшої актуальності набувають питання ефективної державної соціальної політики, визначення її місця та ролі в загальному напрямку формування економічної політики держави. Дослідження даної проблеми охоплюють різні сегменти сучасної економіки, права, політології, екології, соціології та державного управління, що свідчить про її складність та необхідність інтеграції відповідних фундаментальних і прикладних досліджень, доведення їх результатів до стану «придатності в використанні».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна політика виступає центральною ланкою державної економічної політики, а її ефективність та цілеспрямованість - нагальною суспільною потребою. Саме тому проблеми теорії та практики саме соціальної політики постійно знаходяться в колі уваги дослідників. Серед українських вчених дане питання розглянуто в роботах Я.А. Жаліло, А.Г. Ягодка, А. М. Колота, О. А. Грішнєвої, П.І. Шевчука, В.В. Буреги, О.О. Яременко та інших.

Так, А.Г. Ягодка вважає, що під соціальною політикою слід розуміти вирішення проблем, пов'язаних з поліпшенням матеріального добробуту населення, продуктивною зайнятістю, гарантуванням прав громадянина на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, житло із соціальною підтримкою найуразливіших верств населення, підвищенням тривалості життя, поліпшенням соціальної інфраструктури. [1; с.20] Важливим завданням соціальної політики в умовах становлення ринку, на думку П.І. Шевчука, є поступове обмеження впливу чинників, які гальмують соціальний прогрес, а також посилення факторів соціального поступу, зростання соціальної та економічної безпеки особи. [2; с.16, с.33] О.О. Яременко виділяє широке та вузьке розуміння соціальної політики. Так, в широкому розуміння, соціальна політика – це цілеспрямована діяльність держави та інших політичних інститутів та громадських об'єднань, спрямована на вдосконалення якості життя населення. В вузькому розумінні – діяльність суб'єктів соціальної політики, спрямована на захист груп населення, неспроможних до самозахисту та самозабезпечення, організація соціальних служб. [3; с. 27]

Невирішені складові загальної проблеми. Таким чином, в економічній літературі можна зустріти різні погляди на трактування та розуміння сутності соціальної політики держави. На наш погляд, на сьогодні дуже важливим є не лише розуміння самої соціальної політики, а й визначення її місця в формуванні саме економічної політики держави, адже дані два аспекти в умовах, що склалися, розглядати окремо неможливо.

Метою даної статті є теоретичне розуміння поняття соціальної політики, визначення її місця та значення при розробці та реалізації тактики та стратегії економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу: На сучасному етапі розвитку України відповідальність за добробут громадян має нести держава як соціальний інститут організації життя людей, тому місією державної економічної політики і є забезпечення добробуту населення. Саме держава виступає як гарант упевненості громадян у задоволенні потреб організації суспільства, забезпечуючи стійкість зв'язків та відносин у межах цієї організації. [4; с.19]

Держава як основний соціальний інститут повинен спрямовувати свої зусилля:
- на реалізацію базових потреб суспільства у сфері культури, науки, освіти, охорони здоров'я та ін.;

- на забезпечення матеріальної життєдіяльності, інтеграцію соціальних груп і колективів, підтримку та забезпечення духовних цінностей.

Таким чином, соціальна держава, що функціонує як соціальний інститут макрорівня, формує свою структуру та організовує життєдіяльність усіх суспільних сфер, опираючись на конституційні основи. Зазначене твердження повинно бути повною мірою реалізовано при розробці та формуванні економічної політики держави, адже саме вона описує практичні дії держави, які спрямовані на досягнення поставлених цілей.

Як відомо, Україна стала на шлях побудови соціально орієнтованого суспільства, що зазначено в Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». [5]. Отже, поняття «соціальна» передбачає, що держава буде здійснювати соціальну політику, яка має бути спрямована на забезпечення потреб та інтересів усіх соціальних груп суспільства. Також, згідно з Конституцією України (ст. 3) проголошено, що «людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [5]. Таким чином, в Конституції України зазначені головні цілі та завдання щодо діяльності держави, які мають бути не лише враховані, а й стати основою формування та реалізації економічної політики держави.

В економічній літературі можна зустріти різні підходи щодо трактування та розуміння даного поняття, адже протягом ХХ століття склалися різні моделі соціальної держави, а й відповідно різні механізми реалізації соціальної політики держави. (Рисунок 1)

Таким чином, здійснення ідей соціальної держави, механізми реалізації соціальної політики можуть бути різними. Ступінь соціальності держави не залежить від безпосередніх розмірів фінансової участі держави в реалізації соціальної політики. Визначальними факторами ступеня соціальної держави є, насамперед, першорядність соціальних цілей в розробці та реалізації економічної політики держави, визначення її місії та ієрархії цілей; наявність сильних політичних та державних інститутів, створення адміністративних умов та правового простору для вільного функціонування різних суб'єктів господарювання та їх економічна ефективність.

Рисунок 1 – Основні моделі реалізації соціальної політики держави [6]

Одним з найважливіших інструментів реалізації принципів соціальної держави є соціальна політика. Різні країни обирають свої моделі соціальної політики, однак усі вони передбачають створення умов для забезпечення чіткого функціонування всієї системи соціально-економічних інститутів щодо регулювання соціальних відносин. Саме тому, більшість науковців вважають, що об'єктом соціальної політики соціальної держави є суспільні, а саме, соціальні відносини, процеси життєдіяльності суспільства, що безпосередньо або опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння та створення соціальних цінностей. [7]

Досвід багатьох європейських держав, що визначається відповідно до Конституцій, показує, що їх соціально-економічна політика опирається на наступні принципи [4; с.89]:

- принцип економічної свободи людини та визнання права підприємців чи їх об'єднань, найманих працівників та їх профспілок на тарифну автономію на основі соціального партнерства;

- принцип довіри до регулюючої ролі ринку шляхом попиту та пропозиції, ціноутворення, конкуренції, та водночас і на принцип відповідальності держави за гру ринкових сил та створення умов для впорядкування протікання економічного та соціального життя, спрямованого на забезпечення добробуту своїх громадян;

- принцип соціальної справедливості та солідарності суспільства, зокрема шляхом податкового перерозподілу доходів від багатих до бідних та залучення дієздатних до трудового процесу, забезпечення соціальної відповідальності працездатних за ще чи вже не працюючих громадян;

- принцип участі працівників в управлінні виробництвом та розподілі, у суспільному та державному житті, розвиваючи при цьому різні форми суспільного розвитку.

Соціальний компонент державної економічної політики в розвинутих країнах включає три важливих параметри:

- нормативно-договірне регулювання заробітної плати найманих працівників та доходів самозайнятого населення;

- розвиток інститутів обов'язкового та добровільного соціального страхування, які дозволяють мінімізувати та компенсувати основні види соціальних ризиків (захворювання, старості, інвалідності, втрати місця роботи);

- надання державою суспільних благ, які пов'язані з соціальним забезпеченням, освітою, охороною здоров'я, житлово-комунальними послугами. [8]

Необхідність соціально-економічної перебудови стає одним з найголовніших питань сучасного розвитку, з яким зіткнулися уряди, підприємництва та громадяни багатьох країн.

Значення дослідження соціальної структури (складової) для розробки перспективної та ефективної економічної політики держави є важливим, адже за сучасних умов людина виступає базовим ресурсом розвитку економіки. Саме стан соціальних та соціально-економічних показників демонструє загальний стан економіки країни.

Економічною наукою доведено та підтверджується практикою, що економічний та соціальний прогрес, економічний та соціальний розвиток узгоджуються та мають одновекторну динаміку. В економічній літературі зустрічається думка, що соціальна політика має бути похідною від економічної [9; с.94]. Дане твердження базується на тому, що сприйняття людини відбувається лише як працівника, реалізація здібностей і само-реалізація якого можливі тільки на виробництві. Однак, умови та потреби розбудови соціальної держави (як проголошено у Конституції України) та економіки інноваційного типу (що відповідає викликам сучасного розвитку світу) вимагають запровадження нових принципів формування соціальної політики, надання їй нової ролі в забезпеченні соціальної динаміки.

Враховуючи сучасні умови розвитку, на наш погляд, дуже актуальною є думка А. М. Колота, який вважає, що соціальна компонента не може бути другорядною в умовах, коли головним напрямком прогресу цивілізації стає розбудова «економіки знань» і знання та інновації на 60% та більше мають наповнювати вартість кінцевого продукту. Таким чином, сьогодні відбуваються зміни в структурі активів суб'єктів господарювання на користь нематеріальних, та більшість з них припадає на людський капітал, який формується здебільшого у соціальній сфері.

Людина виступає носієм найбільш продуктивного капіталу, а саме людського, та водночас вона виступає метою виробництва. Соціальний розвиток неможливо розгля-

дати, як другорядний щодо економічного у державі соціального типу, в суспільстві, в якому людина розглядається і як головний чинник, і як головна цінність, мета соціально-економічного розвитку, тому при розробці державної економічної політики є дуже важливим розглядати економічний та соціальний напрямки розвитку, як єдине ціле, кожна компонента з яких обумовлює та сприяє розвитку іншої.

Соціальний фактор не повинен розглядатися поза економічного явища, як і інші компоненти економічного розвитку. Економічна система, насамперед, визначається її ціннісними складовими. Бельгійський вчений Роберт Стойкерс висунув концепцію «метафори дерева», яка дозволяє розглядати економіку крізь призму культури та релігії, національних традицій та соціальних парадигм. [10, с. 171-181] Рамки економічної політики повинні бути описані також соціальними орієнтирами. Повинна бути ціннісна точка відліку становлення економічної політики держави, адже забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, цілісність економічного простору буде практично неможливим.

Успіх функціонування економіки в багато в чому залежить від людського капіталу, який неможна тільки зводити до освіти та професіоналізму працівника. Визначення цінностей та цілей розвитку економіки слід поєднувати з національними особливостями країни.

На думку американського економіста Дж. Стігліца важливе місце в успішності економічного зростання займає соціальний капітал, тобто розвиток соціальних відносин та соціальної інфраструктури. [11, с. 144] Таким чином, на перший план виходить модернізація саме тих секторів, які забезпечують розвиток людського потенціалу. В силу цього, в довгостроковій перспективі соціальний потенціал має вирішальну роль у відродженні економіки.

Без забезпечення рівня та якості життя населення неможлива й якісна перебудова економіки. На сучасному етапі розвитку, коли необхідний перехід до суспільства та економіки, які базуються на знаннях, важливим показником даного переходу стає рівень культури та освіти населення, стан національної науки, здоров'я та низки інших соціальних критеріїв та показників. Перш за все, слід звернути увагу на рівень життя населення, особливо тих, хто живе за межею бідності, так як низькі доходи визначають низьку віддачу у праці та навпаки. Слід зазначити, що при існуючій системі доходів населення, які не забезпечують відтворення, відсутні перспективи забезпечення гідного життя, а значить й потенціалу економічного зростання.

Слід пам'ятати про зв'язок економічних та соціальних показників. Наприклад, рівень оплати праці, доходів самозайнятого населення, його накопичення формують платоспроможний попит, інвестиційно-кредитний об'єм ресурсів, що в свою чергу впливає на економічне зростання.

Слід зазначити, що в Україні поняття «якості життя» та «людського потенціалу» не розглядаються державними органами з позиції їх практичного використання. Більш того, недооцінка важливості соціальної складової дуже посилилась на етапі ринкових реформ, що призвело до різкого зниження затрат на розвиток людини, які на сьогодні не забезпечують у багатьох сегментах та прошарках населення навіть просте його відтворення.

Розробка державної економічної політики не може не бути комплексною задачею, в яку входять ціла низка окремих політик, в тому числі й соціальна. Розмежувати соціальну та економічну політику неможливо, саме так як і виявити пріоритет однієї чи іншої. Слід говорити про соціальний вимір державної економічної політики, який включає: по-перше, обґрунтування вибору соціальної моделі держави та, по-друге, визначення цілей та базових пріоритетів соціальної політики, а також механізмів її програмного та правового втілення. [12]

В даному випадку слід розуміти не тільки державну функцію соціального обслуговування населення, а якість і кінцеву націленість всієї економічної політики держави. Схематично ідею можна зазначити: соціальні аспекти економічного розвитку країни – соціальний вимір економічної політики – соціально орієнтована ринкова економіка – соціальна держава – держава соціального гуманізму. Іншими словами, мова йде про тісний і навіть нерозривний зв'язок забезпечення гідних умов життєдіяльності населення та високого, стійкого економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Програма динамічного розвитку економіки та якісного поліпшення життя населення може бути реалізована на основі спрямованого формування ефективних еконо-

мічних та соціальних інститутів життєдіяльності суспільства, які забезпечують позитивну мотивацію економічної та соціальної поведінки основних його суб'єктів. [13]

Висновки. На жаль, на сьогодні в Україні не відбувається реалізації принципів соціальної держави повною мірою. Першочерговим завданням для досягнення даної мети є проведення якісних перетворень в соціальній сфері, формування такої соціальної політики, яка буде не відокремлена, а діяти взаємно та злагоджено з економічною політикою держави. Соціальні аспекти мають пронизувати всі економічні процеси, рішення та дії держави. Економічне зростання та соціальна політика повинні розглядатися в єдності, а це можливе лише за умови, коли всі проблеми суспільства розглядатимуться крізь призму принципів соціальної складової політики держави.

Перш за все, потрібна якісна переоцінка існуючих методів управління, яка повинна відбуватися ще на етапі формування економічної політики держави, виведення її принципів. Важливо зазначити, що для України дуже важливим є створення принципово нової системи соціального захисту населення, яка має бути націлена на створення можливостей для кожного громадянина реалізувати свої конституційні права.

Слід пам'ятати, що соціальна політика тісно пов'язана з функціонуванням та розвитком держави. За сучасних умов дуже важливим є врахування всіх факторів, і впливають чи можуть впливати на результати соціальної політики. Найбільший вплив здійснюють економічні фактори, оскільки соціальні та економічні аспекти розвитку суспільства знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємодії. Так, економічна політика визначає можливості соціальної, а соціальна, в свою чергу, стимулює економічну. Дуже важливим є формування такої соціальної політики, яка б давала міцне підґрунтя для ефективної економічної політики, а не виснажувала її. В структурі політики держави соціальний розвиток має виступати, як вбудований в процес відтворення, фактор, який слід розглядати і з боку цілей, які пов'язані з людиною, і з боку відтворювальних факторів.

Перелік посилань:

1. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: навч. посіб. / А. Ягодка. – К.: КНЕУ, 2000. – 210с.
2. Шевчук П.І. Соціальна політика / Шевчук П.І. – Львів: Світ, 2003. – 400с.
3. Яременко О.О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації: Монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю / О.О. Яременко. - К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України; УСІД ім. О. Яременко, 2006. – 479с.
4. Волгин Н.А. Социальное государство: учебник / Волгин Н.А., Гриценко Н.Н., Шарков Ф.И. – М.: Издат.-торг. корпорация «Дашков и К», 2004. – 416с.
5. Конституція України: Електронний ресурс: режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Соціальна політика: навч.-метод. посіб. / К. В. Коваленко. - Луганськ : Елтон-2, 2012. - 195 с.
7. Скуратівський К.Ю. Основи соціальної політики: навч. посіб./Скуратівський В.А., Палій О.М. – К.: МАУП, 2002. – 200с.
8. Якунин В.И. Социальное измерение государственной экономической политики / Якунин В.И., Роик В.Д., Сулакшин С.С. - М.: Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования, 2007. – 208 с.
9. Колот А.М. Соціально-трудова сфера в умовах глобальних викликів: тенденції, проблеми, можливості стійкого розвитку / А.М. Колот. У 3 т. Київ, 2010. - Т.3. - С. 9-22.
10. Дугин А.Г. Экономика против экономики / А.Г. Дугин // Консервативная революция. - М. - 1994. - С. 171–181.
11. Стиглиц Дж. Неудачи корпоративного управления при переходе к рынку / Дж. Стиглиц // Экономическая наука в современной России. - 2001. - №4. – С.144
12. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України: монографія / Г.С. Лопушняк. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 372с.
13. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем: монографія / В.П. Решетило, Г.В. Стадник, І.А. Островський та ін.; за заг. ред. В.П. Решетило; Харк. нац. акад. Міськ. гос-ва. – Х.: ХНАМГ, 2013 – 241с.

Стаття надійшла: 22.02.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

